

## Velký teror na Ukrajině 1937–1938: perzekuce české menšiny

Společná tisková zpráva Nakladatelství Academia a Ústavu pro studium totalitních režimů  
ze dne 19. 3. 2024

Sborník dokumentů *Velký teror na Ukrajině 1937–1938: perzekuce české menšiny* editorů Jana Dvořáka, Anny Chlebiny, Andrije Kohuta, Anny Morhun je monumentálním dílem českých a ukrajinských historiků a archivářů, který poprvé v ucelené podobě předkládá veřejnosti téma nejhoršího období represí vůči krajanům na Ukrajině z perspektivy dokumentů sovětských bezpečnostních složek. Knihu vydávají společně Ústav pro studium totalitních režimů, Resortní státní archiv Bezpečnostní služby Ukrajiny a nakladatelství Academia.

Vydání sborníku navazuje na dlouholetou snahu projektu **Čechoslováci v Gulagu** o výzkum a připomínku obětí sovětských represí z řad českých krajanů a československých občanů, i práci dalších historiků, zejména Mečislava Boráka (více na [Zatajené popravě](#)), který se na přípravě sborníku podílel a napsal úvodní studii o historických okolnostech represivních zásahů sovětských bezpečnostních orgánů vůči Čechům na Ukrajině v letech 1936–1938.

*„Více než tisícistránková publikace obsahuje reprezentativní vzorek 100 podrobně okomentovaných dokumentů z provenience NKVD a dalších bezpečnostních složek publikovaných dvojjazyčně, v ruském originále a českém překladu, které ukazují podobu sovětského státního teroru uplatňovaného proti Čechům na Ukrajině,“* řekl **hlavní editor knihy Jan Dvořák** z Ústavu pro studium totalitních režimů a dodal, že dílo může být zároveň vnímáno jako manuál ke čtení, porozumění i překladu dokumentů sovětských bezpečnostních složek.

### NEZPOCHYBNITELNÁ SVĚDECTVÍ

Tvůrci sborníku a další spolupracovníci ve výběru z širokého spektra dohledaných dokumentů vycházeli ze snahy podat co nejvěrnější výpověď o podobě represí české národnostní menšiny v dané oblasti i období a co nejrozmanitější skladby dokumentů sovětské represivní moci – např. hlášení o rozkrývání údajných „českých špionážních agentur“, statistická hlášení o průběhu masových akcí a zejména dokumenty z vyšetřování jednotlivých osob – zprávy o zatčení, protokoly výslechů a zprávy o popravě. Mezi publikovanou dokumentací čtenář nalezne například materiály týkající se největší hromadné exekuce osob českého původu na území SSSR, k níž došlo na svátek sv. Václava 28. září 1938 v Žitomíru, a kdy bylo popraveno 80 osob (z toho 78 Čechů). **Anna Morhun, archivářka Resortního státního archivu Bezpečnostní služby Ukrajiny** sdělila, že ve sborníku jsou tak vůbec poprvé zpřístupněny dokumenty popisující i případy dalších Čechů z jiných částí sovětské Ukrajiny postižených represí v letech 1937–1938. *„Mezi ně patří například Karel Křivský, Vladimír Plaštica, František Průša, manželé Alexej Simirenko a Alla Turová, Jaroslav Veselý jejichž kompletní vyšetřovací spisy jsou rovněž dostupné v archivu NKVD/KGB,“* prohlásila Anna Morhun.

### NEJZAJÍMAVĚJŠÍ

Mezi nejzajímavější lze nepochybně zařadit i dokumenty poukazující na kontrarozvědnou činnost orgánů NKVD Ukrajinské SSR proti Generálnímu konzulátu Československé republiky v Kyjevě, který existoval mezi červnem 1936 a dubnem 1938. Čeští editoři sborníku Jan Dvořák a Anna Chlebina

zpracovali téma v samostatném článku *Československý konzulát v Kyjevě objektem zájmu NKVD v letech 1936–1938*.

*„Ještě před začátkem Velkého teroru se konzulát stal terčem sofistikovaných akcí ukrajinských orgánů NKVD ve snaze kontrolovat a postupně paralyzovat jeho činnost, které nakonec přispěly k jeho uzavření,“* popsala Anna Chlebina a současně dodala, že existuje jasná souvislost mezi opatřeními proti kyjevskému konzulátu a represemi proti české menšině na Ukrajině, které si na přelomu 30. a 40. let 20. století vyžádaly mnoho nevinných obětí. V roli vyšetřovatele NKVD vystupuje ve sborníku i postava Pavla Kiseleva, známá již z procesu s českými učiteli v Charkově z počátku 30. let, jehož portrét zpracoval ukrajinský kolega Eduard Zub, který se po ruském útoku na Ukrajinu podílel na obraně Charkova a následně Bachmutu, kde byl 14. listopadu 2022 prohlášen za nezvěstného.

### NÁRODNOST ČESKÁ? VINEN!

Na unikátní edici dokumentů přibližující tragédii české menšiny na Sovětské Ukrajině v letech 1937–1938 pracoval kolektiv autorů z ÚSTR i Resortního státního archivu Bezpečnostní služby Ukrajiny řadu let a výsledkem je ucelené dílo podávající svědectví o sovětském státním teroru uplatňovaném proti Čechům, kteří byli ve vykonstruovaných procesech nejčastěji obviňováni z členství v neexistujících nacionalistických kontrarevolučních organizacích, ve skutečnosti se však „provinili“ pouze svojí národností. Na základě výzkumů prozatím bylo potvrzeno, že sovětský režim zavraždil na území Ukrajiny více než 660 Čechů. Jedná se o nejhorší politické represe proti Čechům na území Sovětského svazu.

### SPOLUPRÁCE S NAKLADATELSTVÍM ACADEMIA

Ve spolupráci s Nakladatelstvím Academia postupně vzniká i ediční řada **Gulag a Československo** mapující chronologicky dějiny represí vůči krajanům v SSSR. Letos bude dokončen díl s názvem **Gulag a Československo: Válka**, vytvořený na základě výzkumu ukrajinských a ruských archivů, osobních vzpomínek a dostupné literatury. Vedle rozsáhlé obrazové přílohy se v publikaci objeví i detailní mapy táborů s největší koncentrací čs. vězňů. V plánu jsou však také další publikace (v rámci této ediční řady): **Gulag a Československo: Od rudého teroru ke kolektivizaci**, **Gulag a Československo: Velký teror**, **Gulag a Československo: Osvobození?**

Ediční plán Ústavu pro studium totalitních režimů počítá v roce 2024 s vydáním zhruba třiceti nových titulů, včetně překladových knih.

#### Informace o knize:

Jan Dvořák a kolektiv: Velký teror na Ukrajině 1937–1938: perzekuce české menšiny

Rok vydání: 2024, pevná vazba

Nakladatelství Academia, ISBN: 978-80-200-3514-1

Ústav pro studium totalitních režimů, ISBN 978-80-87912-89-8

Doporučená prodejní cena: 1 200,- Kč

Vybrané texty, dokumenty a snímky k tématu najdete na

[www.cechoslovacivgulagu.cz](http://www.cechoslovacivgulagu.cz)

<https://cechoslovacivgulagu.cz/historie-represi-velky-teror-na-ukrajine.html>

<https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze-fotogalerie-velky-teror-na-ukrajine.html>

**Sledujte nás dále na sociálních sítích:**

**Ústav pro studium totalitních režimů:**

 [Facebook](#)

 [Instagram](#)

 [X \(Twitter\)](#)

 [Youtube](#)

**Nakladatelství Academia:**

 [Facebook](#)

 [Instagram](#)

 [X \(Twitter\)](#)

 [Youtube](#)

## KONTAKT PRO NOVINÁŘE:

**Nakladatelství Academia**

Marie Povýšilová, +420 774 135 606, [povysilova@academia.cz](mailto:povysilova@academia.cz)

**Ústav pro studium totalitních režimů:**

Petra Jungwirthová, tisková mluvčí, +420 770 172 146, [press@ustrcr.cz](mailto:press@ustrcr.cz)

## NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA

Vzniklo v roce 1953 původně jako nakladatelství Československé Akademie věd. Název Academia nese od roku 1966. V současné době zaujímá Academia svou ediční činností přední místo mezi nakladatelstvími České republiky. V edičním programu se zaměřuje na vydávání publikací ze všech vědních oborů. Academia vydává původní vědecké monografie a práce českých vědců, díla klasiků vědy, překlady zahraničních autorů, populárně-naučnou literaturu, literaturu faktu, encyklopedie, slovníky, jazykové učebnice a příručky.

V nakladatelství dále vychází populárně naučný časopis [Živa](#).

[www.academia.cz](http://www.academia.cz)

**ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ (ÚSTR)** je organizační složkou státu, do jehož činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona. (Činnost a poslání ÚSTR jsou ukotveny Zákonem o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek 181/2007 Sb. ze dne 8. 6. 2007). Definuje se jako paměťová instituce zkoumající dobu nacistické okupace 1939–45 a dobu komunistické nadvlády 1948–1989. Poskytuje veřejnosti výsledky své činnosti, zejména zveřejňuje informace o době nesvobody, o období komunistické totalitní moci, o činech a osudech jednotlivců, vydává a šíří publikace, pořádá výstavy, semináře, odborné konference a diskuse. Spolupracuje s vědeckými, kulturními, vzdělávacími a dalšími institucemi za účelem výměny informací a zkušeností v odborných otázkách, stejně tak se zahraničními institucemi a osobami, které mají obdobné zaměření.

Podřízenou organizací ÚSTR je **Archiv bezpečnostních složek (ABS)**, který spravuje veškeré písemnosti všech bezpečnostních složek z doby nacismu i komunismu, tedy nejenom Státní bezpečnosti, ale i Veřejné bezpečnosti, civilní a vojenské rozvědky.

Ředitelem Ústavu pro studium totalitních režimů je od 1. 5. 2022 Ladislav Kudrna.

[www.ustrcr.cz](http://www.ustrcr.cz)

## Jan Dvořák: Geneze vzniku VELKÝ TEROR NA UKRAJINĚ 1937–1938: perzekuce české menšiny

***Příloha společné tiskové zprávy Nakladatelství Academia a Ústavu pro studium totalitních režimů ze dne 19. 3. 2024***

Sborník dokumentů je výsledkem několikaleté intenzivní česko-ukrajinské spolupráce, která započala v roce 2008 podpisem rámcové smlouvy o spolupráci mezi Ústavem pro studium totalitních režimů v České republice (ÚSTR) a Resortním státním archivem SBU na Ukrajině (HDA SBU). Již tehdy se objevila iniciativa připravit sborník, ovšem cesta k jeho realizaci byla dlouhá a nelehká.

Práci na sborníku ovlivnily časté změny ve vedení obou institucí a od roku 2014 dramatické politické události na Ukrajině, které zároveň přispěly k uvolnění podstatných do té doby nepřístupných archiválií.

Základní výběr a uspořádání archivních dokumentů uskutečnila vedoucí vědecká pracovnice HDA SBU, Natalia Serďuk. Obrisy současné podoby získala edice v roce 2014, kdy byl přizván ke spolupráci profesor Mečislav Borák (1945–2017) ze Slezské univerzity v Opavě. Ten i díky zpřístupnění mnohých do té doby utajovaných dokumentů z archivů SBU (například materiálů z vyšetřování obviněných a souzených příslušníků NKVD, kteří se aktivně podíleli na perzekuci Čechů) upravil a doplnil základní kostru reprezentativního výběru dokumentů. Na práci na sborníku se současně podíleli i ukrajinští historici, odborníci na období Velkého teroru – prof. Oleksandr Rubljov, vědecký tajemník Ústavu pro dějiny Ukrajiny Národní akademie věd Ukrajiny, Natalija Rubljova – vědecká pracovnice hlavní redakční rady publikace *Reabilitovani istorijeju* (Rehabilitovaní dějinami). Zasluhou Natalije Rubljovy byl sborník doplněn o 22 dokumentů. Mečislav Borák také sepsal úvodní studii, stručně popisující historii a podobu represí proti Čechům na sovětské Ukrajině. Samotného vydání se již bohužel nedočkal, ovšem bez jeho mimořádného vkladu a celoživotních zkušeností by se kvalitní příprava edice neobešla.

Předčasné úmrtí hlavního editora ovšem znovu zkomplikovalo přípravu chystané edice. Díky významné pomoci Borákova kolegy a přítele profesora Dušana Janáka se však podařilo navázat na již odvedenou práci, a ještě ji v mnoha ohledech doplnit.

Nečekanou a největší komplikaci při dokončení sborníku však přinesla ruská agrese na Ukrajinu zahájená v únoru 2022. Od té doby probíhaly práce na ukrajinské straně ve zcela nestandardních podmínkách a jen díky osobnímu a mimořádnému nasazení kolegů z HDA SBU se jim podařilo dílo dokončit. Výsledná podoba sborníku je společným dílem editorů Jana Dvořáka a Anny Chlebiny z ÚSTR a Andrije Kohuta a Anny Morhun z HDA SBU.